

Barometer. <http://www.unwto.org/facts/eng/barometer.htm>. 14. World Bank Data Catalog. www.data.worldbank.org/data-catalog

Bibliography (transliterated): 1. International Monetary Fund Statistical Database <http://www.imfstatistics.org/imf/> 2. Indicators of Sustainable Development. Guidelines and Methodologies. United Nations, 2007, 3rd ed. (UN, New York). 3. International Monetary Fund Statistical Database <http://www.imfstatistics.org/imf/>. 4. Fengler, H., Gierow, G. and Unger, W., 1976, Transpress Lexikon Numismatik. Siehe «Münze» (Verlag für Verkehrswesen, Berlin). 5. Kovalevskiy G.V., Grynenko V.V. The Integral economics of Man: Europe and World. Monograph. – Scientific publication – Kharkov : «Fort» , 2014. – 106 pp. 6. Food and Agriculture Organization of The United Nations Database. <http://faostat.fao.org/site/291/default.aspx> 7. National Accounts Statistics : Main Aggregates and Detailed Tables, 2008 Part I, Part II, Part III and IV. United Nations Statistics Division. New York. 2010. 8. Smith, Adam, 1776, An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations, 2 volumes, (London). 9. The World Gold Council <http://www.gold.org/> 10. United Nations Statistics Division Monthly Bulletin of Statistics Online: unstats.un.org/unsd/mbs/app/DataSearchTable.aspx. 11. United Nations Statistics Division Statistical Databases. <http://unstats.un.org/unsd/databases.htm>. 12. United Nations Statistical Yearbook – Fifty – third Issue. United Nations Statistics Division. United Nations. New York. – 2010. 13. UNWTO World Tourism Barometer. <http://www.unwto.org/facts/eng/barometer.htm>. 14. World Bank Data Catalog. www.data.worldbank.org/data-catalog.

Надійшла (received) 05.10.2014

УДК 631.14:637.1

І. С. ГУРСЬКА, канд. екон. наук, доцент, Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Бережанський агротехнічний інститут», Бережани

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ МОЛОКА І МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Розглянуто формування регіонального ринку молока і визначено сукупність факторів, які впливають на розвиток молокопродуктового підкомплексу. Проведено комплексний аналіз виробництва, реалізації молочної сировини сільськогосподарськими підприємствами усіх форм власності та формування її пропозиції на ринку. Доведено, що важливим напрямом розвитку ринку молока і молочної продукції є чітка побудова системи організаційних та економічних взаємовідносин між виробниками сировини та переробними підприємствами, що забезпечить ефективну діяльність молокопродуктового підкомплексу та агропромислового комплексу в цілому, а також продовольчу безпеку країни.

Ключові слова: регіональний ринок молока, виробництво, попит, пропозиція, реалізація, якість, ціна, купівельна спроможність.

Вступ. Ринок молока є одним з основних сегментів продовольчого ринку держави, розвиток якого має ряд важливих функцій – забезпечує населення незамінними продуктами харчування; безперервно поповнює обігові кошти товаровиробників, бюджет країни, постачає сировину для інших галузей національно господарства тощо. Наукова проблематика формування та розвитку регіональних ринків молока і молочних продуктів постійно знаходиться в полі зору вітчизняних науковців. Однак відчувається нестача інноваційних розробок щодо цієї проблеми, зокрема, стосовно виробництва й можливостей реалізації, якості та переробки молока.

Аналіз останніх досліджень та літератури. Вагомий внесок даній проблематиці присвятили свої праці такі науковці, як П. С. Березівський,

Т. Г. Дудар, М. М. Ільчук, М. В. Калінчик, М. К. Пархомець, О. М. Шпичак та ін. Проте комплексний підхід до вирішення проблеми формування та розвитку регіонального ринку молока і молочної продукції на сучасних етапах реформувань, загальнодержавна його значимість недостатня і залишається ряд питань відкритими для дослідження.

Мета дослідження. Метою статті є дослідження ситуації на регіональному ринку молока і молочної продукції, виявлення причин недостатнього виробництва і реалізації молока та обґрунтування напрямів щодо його збільшення.

Постанова проблеми. Формування та розвиток ринку молока і молочних продуктів відбувається під впливом дії складових ринкового механізму: попиту, пропозиції, ціни і конкурентоспроможності продукції. Ринковий механізм, реагуючи на попит через зміну цін, забезпечує відповідний баланс виробництва й пропозиції, оскільки це дві протилежні сили, які викликають зниження чи зростання ціни.

Виклад основного матеріалу. Однією з головних особливостей західного регіону є сприятливі умови для інтенсивного розвитку молочно-м'ясного скотарства. Водночас значно менше зосереджено галузей важкої промисловості – це зменшує рівень забрудненості навколишнього середовища і є доброю умовою для виробництва екологічно чистого молока, розвитку галузей молочної промисловості, зокрема виробництва молокопродуктів для дитячого, дієтичного харчування та експорту [3, с. 67].

Тернопільська область за рахунок сприятливих агрокліматичних умов має значний ресурсний потенціал для розвитку галузі молочного скотарства. Основними виробниками молока в 2013 р. як і раніше залишаються господарства населення, на частку яких припадає 90,1 %. Питома вага сільськогосподарських підприємств в загальному обсязі виробництва молока невисокий – 9,9 %. Виробництво молока господарствами всіх категорій у 2013 р. склало 485,9 тис. т, що на 67,2 тис. т більше рівня 2009 р.

Таблиця 1. Виробництво та реалізація молока у Тернопільській області

Показники	Роки					Відхилення (+/-) 2013 р. до 2009 р
	2009	2010	2011	2012	2013	
Усі категорії господарств						
Валове виробництво, тис. т	418,7	416,7	418,7	459,6	485,9	67,2
Обсяги пропозиції, тис. т	153,0	184,5	188,4	204,9	221,5	68,5
Сільськогосподарські підприємства						
Валове виробництво, тис. т	33,0	34,5	37,7	44,2	48,5	15,5
Обсяги пропозиції, тис. т	29,3	28,5	35,6	40,2	44,9	15,6
Господарства населення						
Валове виробництво, тис. т	385,7	382,2	380,4	415,4	437,4	51,7
Обсяги пропозиції, тис. т	113,5	156,0	152,8	164,7	176,6	63,1

Джерело: опрацьовано за даними Головного управління статистики у Тернопільській області.

За 2009–2013 рр. від усіх категорій сільськогосподарських товаровиробників Тернопільської області надійшло на переробні підприємства 221,5 тис. т молока і молочних продуктів, що на 68,5 тис. т більше порівняно з 2009 р. Частка сільськогосподарських підприємств у 2013 р. в обсягах реалізації становила 44,9 тис. т, або 20,3 %, господарства населення в загальному реалізовували 176,6 тис. т, або 79,7 відсотки (табл. 1).

Економічні відносини аграрних товаровиробників і переробних підприємств будуються на договірній основі з метою налагодження взаємовигідного ділового партнерства (табл. 2). За аналізований період реалізація молока аграрними товаровиробниками переробним підприємствам зростає на 15,3 тис. т, але значно зменшилась реалізація молочної продукції на ринку та за іншими каналами реалізації.

Таблиця 2. Динаміка та структура реалізації молока і молочних продуктів сільськогосподарськими підприємствами Тернопільської області

Показники	Роки									
	2009		2010		2011		2012		2013	
	тис. т	%	тис. т	%	тис. т	%	тис. т	%	тис. т	%
Реалізовано всього, тис. т, в т. ч.	29,3	100	30,5	100	35,6	100	40,2	100	44,9	100
переробним підприємствам	29,1	99,7	30,3	99,4	35,4	99,4	39,1	97,3	44,4	98,9
на ринку	0,1	0,3	0,1	0,3	0,1	0,3	0,1	0,2	-	-
за іншими каналами реалізації	-	-	0,1	0,3	0,1	0,3	1,0	2,5	0,5	1,1

Джерело: опрацьовано за даними Головного управління статистики у Тернопільській області.

Для сільськогосподарських підприємств ефективними є прямі канали реалізації молока на переробні підприємства. Прямі зв'язки – це відносини аграрних підприємств, з одного боку та підприємств молокопереробної промисловості – з іншого, які дають змогу найефективніше вирішувати проблеми збуту молока зберігаючи якість молокопродукції та забезпечуючи прибутковість усіх партнерів у молочному бізнесі.

Жорстка конкуренція в ринковому середовищі спонукає сільськогосподарські підприємства до пошуку нових ринків збуту, щоб забезпечити прибуткову діяльність. За останні п'ять років закупівельна ціна на молоко від сільськогосподарських підприємств в Україні майже зрівнялася із середньою ціною на молоко в країнах ЄС. При цьому, ціна в Європі зростає в середньому на 3 % і переважно за рахунок підвищення закупівельної ціни, а в Україні ціна підвищилася в середньому на 5 %. Основною причиною подорожчання молока стало зростання виробничих витрат на продукцію.

Аналіз даних табл. 3 свідчить, що ціна реалізації молока сільськогосподарськими підприємствами Тернопільської області у 2013 р. проти 2009 р. зросла на 1483,1 грн/т і становила 3444,2 грн/т.

Таблиця 3. Ціни, що склалися по каналах реалізації на молоко і молочні продукти, грн

Канали реалізації	Роки					Відхилення (+/-) 2013 р. до 2009 р
	2009	2010	2011	2012	2013	
Ціна реалізації 1 т молока, в т.ч.	1961,1	3054,1	3103,8	2690,6	3444,2	1483,1
переробним підприємствам	1961,7	3057,9	2541,9	2114,0	2716,0	754,3
на ринку	1895,1	2793,2	3400,0	3321,4	3900,0	2004,9
за іншими каналами	1870,9	2416,5	2901,3	2952,3	3440,5	1569,6

Джерело: опрацьовано за даними Головного управління статистики у Тернопільській області.

Виробництво молока і молокопродуктів характеризується певними особливостями, які пов'язані з властивостями молочної сировини: транспортабельність на невеликі відстані, непридатність до тривалого зберігання. Тому створення стабільних каналів реалізації є гарантією, що надходження молока на молокопереробні підприємства буде ритмічним, що забезпечить населення продуктами щоденного попиту: незбираним молоком, кисломолочною продукцією, сиром, сметаною та іншими молочними виробами в достатньому обсязі. При цьому всі ланки технологічного ланцюга: «виробництво – заготівля – переробка – реалізація продукції» повинні функціонувати скоординовано.

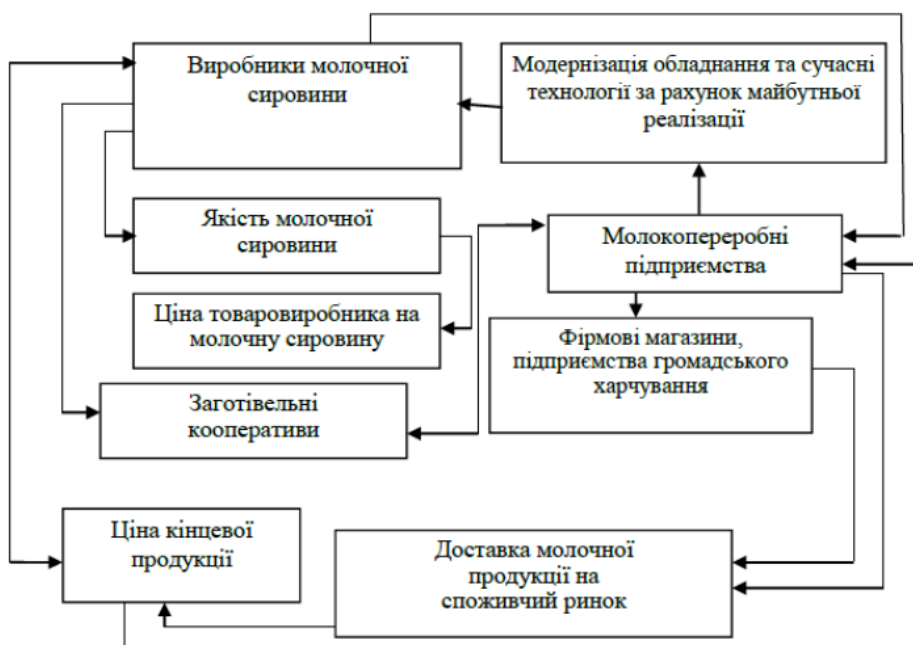

Рис. 1 – Схема організаційно-економічних взаємовідносин в системі «виробництво-переробка-реалізація».

Надзвичайно важливим для ефективного функціонування молочної галузі є чітка побудова системи організаційних та економічних взаємовідносин між виробниками сировини та переробними підприємствами (рис. 1).

Удосконалення економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств-виробників молока повинно супроводжуватися їх державною підтримкою, розвитком ринкової інфраструктури, зростанням доходів населення, ростом їх купівельної спроможності та вирішенням соціальних проблем на селі.

Одним із важливих чинників що впливають на розвиток ринку молока є високі вимоги щодо якості харчової продукції, зокрема молочних продуктів. Вони повинні відповідати не тільки смаковим уподобанням споживачів, але й бути корисними та безпечними до споживання. У 2008 р. Україна стала 152-м членом СОТ. Новий статус накладає й нові зобов'язання, адже із відкриттям ринків інших держав на вітчизняних виробників чекають і випробування жорсткими стандартами якості, що діють у країнах-членах СОТ, особливо це стосується виробників молока та молочної продукції. Якість молочної сировини залежить від таких факторів: рівень бактеріального вмісту, механічне забруднення, ступінь чистоти за еталоном тощо (табл. 4).

Таблиця 4. Вимоги проекту вітчизняного стандарту ДСТУ 4834:2007р. до якості молочної сировини

Показники якості молока	Норма для гатунків		
	Вищий	Перший	Другий
Кислотність, град. Т	16-17	<=19	<=20
Ступінь чистоти за еталоном, група	I	I	II
Загальне бактеріальне обсіменіння, тис./см ³	<=300	<=500	<=3000
Температура, град. С	<=8	<=10	<=10
Вміст сухих речовин, %	>=11,8	>=11,5	>=10,6
Кількість соматичних клітин, тис./см ³	<=400	<=600	<=800

Державним комітетом України з питань технічного регулювання та споживчої політики 10 жовтня 2007 р. виданий наказ № 225, в якому затверджені національні стандарти України, серед яких ДСТУ 4834:2007 «Молоко та молочні продукти. Правила приймання, відбирання та готування проб до контролювання» (до цього часу діяв ГОСТ 26809-86 «Молоко и молочне продукти. Правила приемки, методы отбора и подготовка проб к анализу») [2].

Молоко, що надходить на переробні підприємства від виробників молочної сировини, повинно відповідати вимогам стандарту ДСТУ 4834:2007, введеного в дію з 10. 01. 2008 р. на заміну ГОСТ 26809-86 «Молоко та молочні продукти. Правила приймання, відбирання та готування проб до контролювання».

Висновок. Формування ринку молока і молочних продуктів залежить від кількості та розподілу виробленої сировини сільськогосподарськими підприємствами усіх форм власності та кінцевої продукції молокопереробних господарств, доходів і потреб населення як споживача.

Основним напрямом становлення та розвитку ринку молока та молочних продуктів в Тернопільській області, як свідчить проведене дослідження є стабілізація в галузі молочного скотарства. Зокрема, це організація високотехнологічних молочнотоварних комплексів, кооперування господарств населення у виробництві молока, створення кооперативів по заготівлі молока від населення, які б забезпечували високу якість сировини.

Список літератури: 1. *Бондаренко В. М.* Розвиток ефективного виробництва молока та його промислової переробки в Україні / В. М. Бондаренко // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 61-64. 2. ДСТУ 4834:2007 Молоко та молочні продукти. Правила приймання, відбирання та готування проб до контролювання. 3. *Пархомець М. К.* Організаційно-економічні основи розвитку молокопродуктового підкомплексу в ринкових умовах : моногр. / М. К. Пархомець. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – 346 с. 4. Про молоко та молочні продукти: Закон про внесення змін до закону України від 17.02.2010, №923 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 4 – С.182. 5. Реалізація продукції сільськогосподарськими підприємствами за 2013 рік: [стат. зб.]. – Тернопіль: Головне управління статистики у Тернопільській області, 2014. – 63 с. 6. Сільське господарство Тернопільської області 2013: [стат. зб.]. – Тернопіль: Головне управління статистики у Тернопільській області, 2014. – 216 с. 7. Стан тваринництва за 2013 рік: [стат. зб.]. – Тернопіль: Головне управління статистики у Тернопільській області, 2014. – 54 с.

Bibliography (transliterated): 1. Bondarenko V. M. Rozvitok efektyvnogo virobnytva moloka ta jogo promислоvoї pererobki v Ukraїni. – Ekonomika APK. – 2008. – No 5. – P. 61-64. 2. DSTU 4834:2007 Moloko ta molochni produkti. Pravila priymannja, vidbirannja ta gotuvannja prob do kontroljuvannja. 3. Parhomec' M. K. Organizacijno-ekonomichni osnovi rozvitku molokoproduktovogo pidkompleksu v rinkovih umovah : monogr. – Ternopil': Ekonomichna dumka, 2005. – 346 p. 4. Pro moloko ta molochni produkti: Zakon pro vnesennja zmin do zakonu Ukraїni vid 17.02.2010, No923 // Oficijnij visnik Ukraїni. – 2010. – No 4 – P. 182. 5. Realizacija produkciji sil'skogospodars'kimi pidpriemstvami za 2013 rik: [stat. zb.]. – Ternopil': Golovne upravlinnja statistiki u Ternopil's'kij oblasti, 2014. – 63 p. 6. Sil'ske gospodarstvo Ternopil's'koї oblasti 2013: [stat. zb.]. – Ternopil': Golovne upravlinnja statistiki u Ternopil's'kij oblasti, 2014. – 216 p. 7. Stan tvarinnictva za 2013 rik: [stat. zb.]. – Ternopil': Golovne upravlinnja statistiki u Ternopil's'kij oblasti, 2014. – 54 p.

Надійшла (received) 20.08.2014

УДК 621.924

Є. В. ЄМЦОВ, магістрант, НТУ «ХП»;

М. М. ШЕВЧЕНКО, канд. екон. наук доц., НТУ «ХП»

СТРАТЕГІЯ ЗЕД ПРОМІСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА НА ГЛОБАЛЬНИХ РИНКАХ

У статті розглянуто сутність стратегії ЗЕД в економічній сфері діяльності, етапи формування стратегії зовнішньоекономічної діяльності. Обґрунтовано необхідність розробки зовнішньоекономічної стратегії підприємства. дослідження дозволили уточнити визначення стратегії ЗЕД підприємства як окремого виду функціональних стратегій підприємства, були визначені основні чинники впливу на формування стратегії ЗЕД, а також етапи її формування. Викладенні положення є основою для визначення показників, що кількісно характеризують успішність стратегії зовнішньої діяльності.

Ключові слова: глобальні ринки, зовнішньоекономічна діяльність, промислові підприємства, стратегія, розвиток.